

шими культуротворчими чинниками (філософія, релігія, мораль, мистецтво тощо). Розумова праця тут не стає інтелектуальною, творчою діяльністю” (Личковах, 2011, с. 153), – розмірковує філософ та культуролог В. А. Личковах. І до того ж такій людині буде доволі легко заплутатись у лабіринтах незліченних інформаційних пропозицій чи стати жертвою зухвалого й брутального інформаційного “рейдерства”, – додамо ми.

Таким чином, належно відповісти на виклик інформаційної культури та скористатися її перевагами можна за умови розвитку розуміння специфіки інформаційних процесів сьогодення та вміння критичного сприйняття й засвоєння інформаційної пропозиції – діяти за принципом *вистояти й не розгубитися перед “кількістю” та обрати “якість”*.

Список використаних джерел

- Личковах В. А. Некласична естетика в культурному просторі ХХ –початку ХХІ ст. Київ: НАКККиМ, 2011. 224 с.
Федорова І. І. Культурологія: навч. посіб. Київ: НТУУ «КПІ», 2009. 160 с.

References

- Fedorova I. I. (2009). *Kulturolohiia [Cultural Studies]*. Kyiv: NTUU “KPI” [in Ukrainian].
Lychkovakh V. A. (2011). *Neklasychna estetyka v kulturnomu prostori XX –poch. XXI st. [Non-classical aesthetics in the cultural space of the XX beginning of XXI centuries.]*. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

УДК 130.2

orcid.org/ 0000-0003-0493-5519

orcid.org/ 0000-0003-1962-9725

МЄШКОВ В'ячеслав Михайлович

доктор філософських наук, професор кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

СОМКІН Олександр Олексійович

доктор філософських наук, професор кафедри англійської мови для професійної комунікації ФГБОУ ВО «Національний дослідницький Мордовський державний університет імені Н. П. Огарьова».

**ПРО РУЙНУВАННЯ
ТРАНСЦЕНДЕНТАЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ
СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ ЯК ОДНІЄІ З
ГОЛОВНИХ ОЗНАК ЇЇ КРИЗИ**

З гори початку ХХІ століття можна спостерігати, що однією з найважливіших закономірностей розвитку світової культури є протистояння

Духу наживи і *Духу благочестя*, яке ніколи не припинялось дві з половиною тисячі років.

Під *Духом наживи* ми розуміємо своєрідну ментальність, найважливіші цінності якої складають домінуючі теми «наживи», «багатства», «добичі», «чуттєвих задоволень», «еросу» і «фізичної сили». Вони окреслюють межу ціннісно-мисленевого простору цього типу ментальності, і складають своєрідну систему координат, яка цілеспрямовує мислення, намагання і діяльність людей. Історично *Дух наживи* сформувався на ранніх стадіях первинного суспільства, і по мірі його збагачення набував подальшого розвитку і укріплення в найбільш розвинутих стародавніх цивілізаціях. Коли люди охоплені спрагою збагачення і здобичі, то вони занурюються у мінливу екзистенціальну реальність, в якій неможливо мати будь-які тверді підстави, на що можна було б спертись у житті. Цю екзистенціальну ситуацію можна охарактеризувати словами Геракліта «все тече».

Приблизно на початку VI ст. до н.е розпочалась найбільш кардинальна перебудова в світовій історії, яка привела до суттєвої трансформації соціально-економічних, політичних і духовних відносин в найбільш розвинутих культурах. Видатний німецький філософ К. Ясперс (1883-1969) цю визначну епоху вдало назвав «осьовим часом» світової історії. Він вважав, що спочатку складні соціально-політичні і духовні перетворення розпочались в Стародавній Греції, Індії та Китаї. На наш погляд, ці потужні процеси охопили також і фінікійців, етрусків і стародавніх іранців та римлян. Розглядаючи духовну складову цього непростого і неоднорідного процесу, ми називаємо його «великою ментальною революцією», яка привела до переходу від натуралістично-силової системи координат ціннісно-мисленевого простору культури до розумно-доброчесної.

Приблизно на початку VI ст. до н.е. полум'я революційних перетворень розпалив перс Заратустра (VI ст. до н.е.), який почав вчити, що існує найвищий бог Ахура-Мазда. Цей бог є носієм чистого Розуму, Правди, Істини і Благочестя, тобто чистого *Духу благочестя*. Йому протистоїть злий бог Ангра-Майн'ю, який є носієм *Духу наживи*. Праведний зороастрієць повинен був вести нескінченну боротьбу з цим злим Духом кожен день і все життя. В Стародавній Індії великі духовні перебудови розпочав Будда (ок.567-488), який здійснив своєрідну суб'єктивно-екзистенціальну (він відкрив існування суб'єктивної реальності!) і доброчесну революції. На нашу думку, серед усіх пастухів осьового часу він був найбільш успішним. Запозичене від персів полум'я високого благочестя грек Піфагор (ок.580-500) поніс в Західне Середземномор'я, де в Кротоні він створив свою школу, в якій він всіляко намагався виховувати своїх учнів високоморальними людьми. Але найбільш велику роль в давньогрецькій ментальній революції відіграли Платон (427-347) і Аристотель (384-322), які в своїх трудах значною мірою сприяли встановленню і укріпленню *Духу благочестя* в Стародавній Греції. Платон в своїх фундаментальних творах «Держава» і «Закони» стверджував,

що справедливу державу можна побудувати тільки на основі доброчесності її правителів і громадян. Думку Платона розвивав і обґрунтовував Аристотель в своєму труді «Політика». Батьком великої ментальної революції в Стародавньому Китаї по праву вважається Конфуцій (551–479), який також вважав, що потрібно будувати державу на високо моральних чеснотах правителів і їх підлеглих. Він також розробив вчення про благородного мужа (цюнь-ци), однією з головних чеснот якого повинна була бути «жень» (гуманність). Лише на початку II ст. до н.е. в ході утворення імперії Хань вчення Конфуція получило потужну підтримку, яке на тисячоліття заложило високе благочестя в могутній китайській культурі. На нашу думку, духовні перебудови великої ментальної революції у визначених регіонах відбувались переважно в VI – IV ст. до н.е. З III ст. до н.е. починається своєрідний процес синтезу, коли революційні досягнення попередніх століть починають втілюватись в життєвий світ не тільки осьових народів, але й народів інших культур. В цей час починають утворюватися імперії і мегадержави.

Таким чином, своєрідним мотором «осьового часу» або великої ментальної революції виступала релігійна реформа, яка забезпечувала перехід від архаїчної натуралістично-силової міфології до високо моральної релігії в Стародавній Персії, Індії та Китаї, що сприяло встановленню панування *Духа благочестя* в цих державах. Метрику ментального простору *Духа благочестя* утворювали домінуючі теми «розуму», «доброчесності», «справедливості», «закону», «Істини», «Правди». Вони склали головні атрибути Бога (Ахура-Мазди, Дао-Шляху, Брахмана-Атмана), який переважно мислився як трансцендентальна божественна реальність. Тому той, хто знаходився під впливом *Духу благочестя*, становився особливого роду людиною, для якої розум, доброчесність, справедливість ставали вищими життєвими цінностями. На нашу думку, таких людей доцільно називати «трансцендентальними людьми». В Індії таких людей називали «рїші», в Китаї – «цюнь-ци». Платон таких людей називав «справжніми філософами». Розповсюдження в ментальному просторі культури *Духу благочестя* сприяє встановленню у взаємовідносинах між доброчесними людьми стабільних, взаємовигідних, дружніх відносин, які будуються на розумі, благочесті і справедливості, що раніше в архаїчні віки було рідкістю.

Головним напрямком революційних перетворень в Стародавній Греції були демократичні соціально-політичні зміни і потужний розвиток філософії, науки і техніки. Архаїчна давньогрецька міфологія суттєвих змін не перетерпіла. Тому в ході становлення західноєвропейської цивілізації таку визначну роль відіграв Ісус із Галілеї. Лише на початку IV ст. імператор Костянтин (306–337) сприяв встановленню високо морального християнського благочестя в Римській імперії. Дух християнського благочестя панував в Візантійській імперії і державах Західної Європи приблизно до XVI ст. В XVII столітті спочатку в Нідерландах і Англії почав набирати силу Дух капіталізму, граничною ціллю якого складав *Дух наживи*, зба-

гачення. Якщо звернутись до фундаментального твору головного ідеолога лібералізму Дж. Локка (1632-1704) «Два трактата про правління», то ми виявимо, що при розробці зразкової держави він зовсім не розглядає добродетель. А в роботі «Думки про виховання» він розглядає моральні проблеми в дуже спрощеному вигляді, що безперечно свідчить про недооцінку морального аспекту в утворенні теоретичного конструкту «ідеалізованої демократичної держави» порівняно з устремліннями збагачення. Ще більш спрощених уявлень про добродетель додержувався Т. Гоббс (1588-1679) у своєму фундаментальному трактаті «Левіафан».

У XVIII – XX ст. у ментальному просторі західноєвропейської культури розгорнулось своєрідне протистояння між *Духом благочестя* і набиравшим силу *Духом наживи*. З одного боку, трансцендентальні устремління до вищих щабелів духовності творчих людей (письменників, філософів, композиторів та ін.) сприяли стрімкому розвитку поезії, художньої літератури, філософії. З другого боку, прискорене поширення Духу капіталізму привело до розповсюдження атеїзму, падінню моралі і духовності. В середині XIX ст. Ф. Ніцше проголосив, що «Бог помер» в Західній Європі. Боротьба між ненажерливими капіталістами в розподілі світу за ринки сировини і збуту привела до самих жахливих подій в історії людства – першої та другої світових війн.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій на початку XXI ст. привів до суттєвих змін у світовій культурі, соціально-економічній, політичній, духовній та інших її складових. Поряд з очевидними здобутками сучасного науково-технічного прогресу, на наш погляд, все більше проявляються негативні явища в духовному житті людей, які набирають силу глобального характеру. Ми звернемо увагу на одну з головних із них – падіння трансценденталізму у світосприйнятті у сучасних людей. Аж до кінця XX ст. для просвітленого західноєвропейця пріоритетними були трансцендентальні цінності розуму, добродетельності, свободи, справедливості, закону, краси, які увійшли в ментальність європейської цивілізації з часів Платона і Аристотеля. В Радянському Союзі подібних людей називали інтелігентами, порядними людьми, які жили згідно нормам високої моралі, і на яких в життєвих стосунках можна було покластись. Зараз таких людей, мабуть, у всьому світі майже не стало. Тому у сучасних людей в життєвих відносинах «все тече». Майже ні на кого неможливо покластись. Довіряй тільки самому собі. Мати продає свою малолітню дитину. Діти розмірковують, як вбити своїх батьків, щоб заволодіти їх грошима, майном, машиною. Любима (мий) збіжить к іншому (ій), тому що вона (він) насолоджується переважно зовнішньою тілесною красою. Лікарі позабули про трансцендентальну клятву Гіппократа і думають не стільки про лікування пацієнта, скільки про гроші, які він може на ньому заробити.

Таким чином, ми спостерігаємо парадоксальну ситуацію в розвитку сучасної світової культури і окремих країн. З одного боку, розвиток су-

часної науки і техніки досягає таких успіхів, що якихось десятирок років тому ми впевнено сказали би, що це досягти в принципі неможливо. А зараз все це ми знаємо, і все це працює. А з другого боку, в духовній сфері відбувається активний реверс майже до екзистенціальної реальності архаїчних часів, коли більшість людей живе у двумірній площині амьоби чуттєвих задоволень. Невидно руху в трансцендентальну глибину світу і людської духовності. Ми не бачимо трансцендентальної глибини ні в сучасній філософії, ні в літературі, ні в мистецтві. Серед сучасних митців важко вибрати лауреатів. Цікаво, що спеціалісти по штучному інтелекту розробляють роботи, які морально вище людей.

УДК 159.923.37:316.772.5

orcid.org/ 0000-0002-8736-8128

КРАВЧЕНКО Олена Петрівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії імені І.П. Стогнія Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Однією з важливих складових всебічного розвитку особистості завжди була естетична культура.

За сукупністю своїх функціональних проявів естетична культура обумовлює змістовність, форму, обсяг, результативність естетичної діяльності та передбачає гармонійну взаємодію людини з навколишнім середовищем. Останнє визначається ставленням людини до природи взаємозв'язками між соціокультурними факторами і психологічними характеристиками, одночасно розкриваючи й міру можливості творчої самовіддачі. «З рівнем естетичної культури зв'язуються можливості адекватної орієнтації особистості в різноманітній системі естетичних і художніх цінностей, що відповідає мотивації її естетичної позиції стосовно них, що залежить у свою чергу від таких характеристик, як розвиненість образного мислення, сформованість навичок аналізу естетичних і художніх явищ у їхній структурній даності, у єдності феноменальних (зовнішніх) і змістовних (внутрішніх) параметрів» (Кравченко, 2010, с. 66).

Становлення і розвиток естетичної культури особистості – процес поетапний, що протікає під впливом демографічних, соціальних, психологічних, культурних та інформаційних факторів. Розглянемо складові